

студентської молоді; стимулювання до дидактично-творчої роботи студентів; розробка та впровадження педагогічних технологій, концепцій щодо розвитку та реалізації здібностей майбутніх фахівців, заснованих на активізації, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Виховання особистості. – 2. – К., 2003. – Кн. 2.
2. Лейтес Н.С. Возрастающая одаренность и индивидуальные различия. – М., 1997. – 151 с.
3. Матюшкин А.М. Загадки одаренности: Пробл. практ. диагностика. – М.: Школа-Пресс, 1993.
4. Міщик Л.І. Професійна підготовка соціального педагога. – Запоріжжя, 1996.
5. Теплов Б.М. Способности и одаренность // Теплов Б.М. Избранные труды: В 2 т. – М.: Педагогика, 1985. – Т. 1. – 328 с.
6. Kohlberg L. Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education // Moral Education: interdisciplinary Approaches. – Toronto: University of Toronto Press, – P. 347 – 480.

УДК 37.034

К.Д. Шевчук

*Чернівецький національний
університет ім. Юрія Федьковича*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО РІДНОГО КРАЮ

У статті характеризуються методологічні засади організації технології формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю. Зокрема, робиться акцент на визначення і роз'яснення структуруючих компонентів зазначеної технології та методики її організації в навчально-виховному процесі сучасної початкової школи.

The author of this publication describes methodological principles of organization of forming technology at the junior schoolboys of the valued attitude toward a native edge. In particular an accent is done on determination and elucidation of structure-forming components of the noted technology and method of its organization in the educational-educating process of modern primary school.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Виховання в Українській державі на сучасному етапі має бути спрямоване на формування в молоді та дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної та світової духовної культури. Найефективнішим засобом збагачення духовного світу молодшого школяра, виховання любові до рідного краю, України, поваги до історичних святинь, тобто національного виховання, є краєзнавство.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. та публікацій з проблеми. Питанням упровадження українознавчого, краєзнавчого, народознавчого компонентів змісту початкової освіти приділяли значну увагу дослідники минулого і сучасності (О. Єфименко, М. Грушевський, І. Огієнко, С. Сірополко, О. Сухомлинські, П. Кононенко, В. Крисаченко, Л. Токар, В. Майборода, А. Мартиненко), наголошуючи на важливості підготовки справжнього громадянина своєї держави зі сформованим комплексом загальнонаціональних, моральних, краєзнавчих цінностей.

Тому **метою** цієї публікації є визначення методологічних особливостей організації технології формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо механізм залучення молодших школярів до рідного краю з метою формування ціннісних ставлень під час навчально-виховної діяльності. Процес формування особистості включає в себе взаємозв'язану діяльність учителів та учнів щодо розвитку моральних почуттів, особистісних якостей та рис поведінки, а саме: любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці на благо Вітчизни, примноження трудових традицій, бережного ставлення до історичних пам'яток, традицій, звичаїв рідної України, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави, прив'язаності та любові до рідного краю, мужності, готовності захищати Батьківщину. А молодший шкільний вік у сприйнятті оточуючого світу, базується на принципі пізнання від близького до далекого [1, 92].

Основною умовою формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю ми вважаємо створення і впровадження в навчально-виховний процес початкової школи «Технології формування ціннісного ставлення до рідного краю». Окреслимо її структуруючі компоненти.

Метою технології виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю є створення оптимальних умов для розвитку і становлення особистості як суб'єкта діяльності й суспільних відносин у громаді, усвідомлення своєї приналежності до батьківщини, відповідальності за її майбутнє, розвиток краєзнавчої ціннісно-сміслової сфери діяльності молодших школярів, яка проявляється в їхньому ставленні до матеріального, духовного і соціального середовища своєї місцевості.

Формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю спрямоване на вирішення ключових **завдань** національної та патріотичної системи виховання, а саме:

- подолання труднощів, пов'язаних із соціальними відмінностями учнів у сприйнятті матеріального, духовного та соціального середовища рідної місцевості;
- формування у молодших школярів стійкого інтересу до продуктивної діяльності на благо батьківщини;
- виховання в кожного учня звичок краєзнавчо-моральної поведінки, духовної та побутової культури;
- розвиток в учнів пізнавальної, творчої діяльності;
- вивчення історії рідного краю, звичаїв і традицій українського народу;
- навчання дітей вести посильну дослідницьку роботу, збирати матеріали, класифікувати, зіставляти їх;
- розвиток мовних і розумових умінь, розуміння мистецтва і культури наших предків;
- навчання дітей умінь використовувати різні джерела краєзнавчої інформації та науково-допоміжних матеріалів;
- залучення учнів до світу прекрасного, формування відчуттів патріотизму і пошани до народу, до його звичаїв, традицій, мови;
- виховання духовності, моральності.

Організація краєзнавчої роботи у школі з метою формування в молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю спирається на такі **методологічні положення народної педагогіки**:

- актуалізація та інтерпретація історико-культурної спадщини етносу, країни;
- безперервна освіта культурою;
- опанування історико-культурної спадщини як особистого надбання дитини (шлях від культури корисності до культури гідності);
- реалізація творчих потенцій, індивідуальних запитів і потреб учня;
- інтеграція (міжнаочні зв'язки, часткова і блокова інтеграція, інтеграційні гуртки, факультети, клуби);
- використання ефективних технологій навчання (опора на дослідницький, краєзнавчий, інтегрований підходи).

Реалізація творчих потенцій, індивідуальних запитів і потреб дітей здійснюється в системі додаткової освіти і краєзнавчо-дослідницької діяльності. Розширення культурного кругозору учнів, визначення

особистих інтересів відбувається в системі формування в учнів початкової школи краєзнавчих цінностей. **Позиція учня** в технології формування ціннісного ставлення до рідного краю при цьому є позицією:

- творення;
- не стороннього спостерігача, а зацікавленого дослідника;
- особистісної відповідальності щодо сьогодення і майбутнього;
- дбайливого і шанобливого ставлення до культурної спадщини;
- не репродуктивного, а позицією розуміння й емоційно-етичної оцінки.

А позиція вчителя визначається такими аспектами:

- створює умови для пізнавальної діяльності дитини;
- організовує спілкування дитини з реальним світом рідного краю;
- сприяє розвитку творчих здібностей і формування ціннісного ставлення до рідного краю;
- високо оцінює оригінальну особисту творчість у всіх її проявах.

Ціннісне ставлення до рідного краю дає можливість підростаючому поколінню визначитись і реалізуватись у будь-якій сфері діяльності свого середовища. Технологія формування в молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю окреслює такі сфери виховання: пізнавальну, емоційну та діяльнісну [2, 33].

Пізнавальна сфера збагачує учнів знаннями про всі складові рідного краю. При зворотному зв'язку вимагає від учнів якісної обробки інформації, а саме: розуміння, відтворення, застосування, аналізу, синтезу, оцінювання. Такий зв'язок дозволяє учневі скласти думку про цінність сприйнятого матеріалу для його подальшого використання в повсякденному житті. Здатність до сприймання і передачі інформації є найвищим ступенем творчого розвитку, що і є кінцевою метою пізнавальної сфери.

Емоційна сфера має справу безпосередньо зі ставленнями, відношеннями, цінностями. Вона полягає у формуванні в учнів правильної, раціональної, ієрархічної системи відношень до матеріальної, духовної та соціальної сфер батьківщини.

Діяльнісна сфера об'єднує й інтерпретує потенціал перших двох сфер і дозволяє дитині реалізувати свої бажання, потреби у краєзнавчій діяльності, розкритись у ціннісних орієнтаціях.

Побудова процесу виховання на краєзнавчій основі вимагає суттєвої зміни пріоритетів: від організації виховання як нормативного процесу до

формування індивідуального шляху розвитку в рідному середовищі, на його основі та його засобами.

За останні роки знання про те, з чого складається дієвий процес виховання, значно розширилися. Технологія формування в молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю враховує **такі аспекти** [2, 45].

- уміючи самовиразитись у мікросередовищі, дитина зможе застосувати набутий досвід і в макросередовищі, при цьому особистісно розвиваючись;

- школярі добровільно обирають сферу власних краєзнавчих інтересів і на цій основі розвивають усі інші складові, вибудовуючи ціннісне ставлення до рідного краю;

- розуміння учнями початкової школи ланцюга я – сім'я – суспільство – планета, в якому кожна ланка – клітина єдиного організму;

- прагнення до досконалості закладене в кожній людині, і в будь-якій діяльності слід намагатися, щоб учні не просто нагромаджували знання, а прагнули до власного пошуку;

- при формуванні будь-якої краєзнавчої цінності є збереженою ідея формування ціннісного ставлення до рідного краю в цілому.

Ґрунтоутворюючою основою, на якій ми будемо будувати технологію ціннісного ставлення до рідного краю, вважаємо виховний, ціннісний потенціал змісту цієї технології- **краєзнавчого матеріалу**.

Краєзнавчий матеріал є багатофункціональним. Він несе в собі значні потенційні можливості, які забезпечують одночасне здійснення кількох функцій: освітньої, виховної, розвивальної та профорієнтаційної.

Хоча технологія формування в молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю передбачає організацію виховної позаурочної роботи, виховний процес є невіддільним від навчального, і лише в єдності навчально-виховного процесу можна стверджувати про ефективність застосування цієї технології. Тому краєзнавчий матеріал необхідно використовувати і під час уроків, причому не перевантажуючи їх краєзнавчо-народознавчим змістом, а вплітаючи його в загальну структуру уроку як реалізацію виховних цілей процесу навчання. При цьому ми опирались на принцип інтеграції змісту і форм навчання.

Головною формою організації позаурочної діяльності щодо формування в молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю, ми вважаємо і визначаємо гурток краєзнавчого змісту. Гурток –

самодіяльна група учнів, які займаються поглибленим вивченням рідного краю. Це основна і найпоширеніша форма краєзнавчо-туристичної роботи з географії, біології, історії тощо. Відомий географ М.М. Баранський, надаючи особливого значення гуртку, писав: «Гурток є тією ланкою, за яку потрібно зачепитися, щоб витягнути весь ланцюг різноманітних форм позакласної роботи...» [2, 76].

Робота краєзнавчих гуртків підпорядкована вимогам програм, що розроблені Міністерством освіти і науки України.

Членами гуртка стають школярі, які цікавляться предметом. Для забезпечення наступності в роботі гуртка, цілеспрямованого розширення і поглиблення знань учнів, для розвитку у них практичних умінь і навичок необхідно досягати стабільності його складу.

Тематика і зміст у гуртках повинні сприяти успішному розв'язанню тих завдань, що випливають із об'єктивної необхідності відродження в нових умовах державотворення України національної системи виховання. Визначаючи зміст роботи гуртка, доцільно враховувати вікові особливості учнів, рівень їхньої підготовки.

Вважаємо за необхідне у визначенні інформаційного змісту гуртка комплексно прийняття всіх видів краєзнавства, що вивчається молодшими школярами. Тому назва такого гуртка може бути обрана довільно, і в базових школах формувального експерименту це були переважно гуртки «Батьківщинознавці», «Люби й вивчай свій рідний край» тощо. Для обґрунтування технології виховання молодших школярів засобами краєзнавства розроблено тематику краєзнавчого гуртка "Вивчай і пізнавай свій рідний край" (години варіативної складової програми). Темі краєзнавчого змісту (регіональний компонент) є точкою дотику різних навчальних предметів початкової школи. Вони виражають важливі моральні положення, які допомагають сформуванню світогляд учнів: ставлення до навколишнього світу, до природи, до суспільства, до самого себе.

Органічне поєднання етнорегіонального змісту навчання з основними позаурочними формами краєзнавчої роботи дасть змогу повною мірою розкрити його виховний потенціал.

Звичайно, слід варіювати зміст гурткової роботи в кожному класі відповідно до вікових особливостей учнів, особливостей мотиваційної сфери та рівня підготовленості й обізнаності учнів у краєзнавчій тематиці.

Окрім проведення занять гуртка краєзнавчого змісту (оскільки до гурткової роботи залучаються не всі учні), наступною формою розвитку

ціннісного ставлення до рідного краю ми вважаємо систематичне вплітання у виховну роботу вчителя-класного керівника виховних заходів, нетрадиційних занять краєзнавчого спрямування. Слід зазначити, що виховні заходи та заняття необхідно проводити за допомогою нестандартних форм організації: телепередачі, конференції, експедиції, бібліозаняття, сімейні збори й ін. Залучати до роботи також інтерактивні методи і прийоми: репортажі, бюлетені, бумеранги, дискусійні методи, книгомандри [4, 114].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, краєзнавча тематика і творча організація виховної роботи відкриває широкі можливості для введення у виховну роботу школи нетрадиційних форм і методів залучення інтерактивних видів діяльності, а це у свою чергу розширює потенціал вартісних потреб дитини, зміцнює мотиваційну краєзнавчу сферу, дає підґрунтя для розвитку краєзнавчо-усвідомленої, доцільної діяльності.

Завдяки тематичній єдності базового й регіонального компонентів та позаурочній діяльності учнів створюється сприятливий фундамент для впровадження інтегративних технологій виховання. Такий підхід цілком узгоджується з синкретизмом сприйняття світу, що є характерним для дітей цього віку й оптимальним для використання краєзнавчого потенціалу у вихованні молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко О.В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. – Київ: Стилос, 1999. – 154 с.
2. Сучасні шкільні технології / Упоряд. І. Рожнятковська, В. Зоц. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – Ч. 2. – 128 с.
3. Степанюк А. Формування у школярів емоційно-ціннісного ставлення до живої природи // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 12 – 14.
4. Краеведение: Пособие для учителей / Под ред. А.В. Даринского. – М., 1987. – 290 с.

УДК 371.135

Г.О. Шкляєва

Кременчуцький інститут

Дніпропетровського університету економіки і права

КУЛЬТУРА І ЦИВІЛІЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто актуальні питання формування гуманістичної спрямованості особистості засобами культури. Висвітлено проблеми сучасної цивілізації та національної культури в контексті гуманістичної освіти.